

Józef Baniak

Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID 0000-0002-8423-5362

DOI <https://doi.org/10.21697/ucs.2021.271.07>

Janusz Mariański, *Aforyzmy, myśli, sentencje i refleksje socjologiczne. (Religia – Kościół – moralność – wartości – godność ludzka – sens życia)*, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie, Lublin 2020, ss. 410

Ksiądz profesor Janusz Mariański jest autorem kilkudziesięciu zwartych monografii oraz ponad 1500 artykułów i rozpraw fragmentarycznych z zakresu socjologii religii i religijności, socjologii Kościoła i parafii, socjologii moralności, socjologii wartości i norm, a także godności ludzkiej, sensu życia i śmierci czy socjologii rodziny i wychowania religijno-moralnego, religijności i moralności młodzieży szkół średnich i akademickiej oraz duchowości. Opublikował je w ciągu własnej wieloletniej twórczej pracy naukowej i piśmienniczej. U podłoża tych publikacji zawsze znajdują się trafne i głębokie założenia teoretyczne oraz wyniki wzorcowo metodologicznie zaplanowanych i zrealizowanych badań socjologicznych. Publikacje te stanowią od zawsze, z jednej strony, wzór do naśladowania dla innych socjologów, zwłaszcza młodszej generacji, w zakresie konstruowania własnych komunikatów badawczych i analiz empirycznych. Z drugiej strony są one głębokim źródłem naukowej wiedzy socjologicznej z zakresu socjologii religii i socjologii moralności oraz zagadnień z nimi wprost związanych czy z nich pochodzących. Śledząc publikacje polskich socjologów religii i moralności, rodziny i młodzieży, wartości i norm czy sensu życia i śmierci, nietrudno dostrzec w nich odniesienia do publikacji ks. prof. Janusza Mariańskiego, jak i cytowania wyników Jego badań naukowych z tych dziedzin wiedzy socjologicznej. Prace te w wymiarze metodologicznym i merytorycznym są bardzo znaczące w polskiej socjologii religii oraz socjologii moralności, odgrywają rolę zasadniczą w ich rozwoju, wskazując perspektywiczne pola badawcze i ujęcia teoretyczne.

Liczne spojrzenia teoretyczne, refleksje i konstatacje czy konstrukcje pojęciowe spotykane w Jego publikacjach naukowych, zwłaszcza w książkach, są do pewnego stopnia odrębnymi dziełami myślowymi (pomysłami), nadającymi tym opracowaniom wartość poznawczą i zachęcającymi czytelników do dogłębnej lektury, do zapamiętania i zastosowania we własnych publikacjach. Znaczenie i celowość tych myśli i refleksji naukowych dostrzegł i docenił sam ks. prof. Janusz Mariański. Postanowił wyodrębnić je z treści wielu swoich publikacji i ukazać w nowej książce pod tytułem *Aforyzmy, myśli, sentencje i refleksje socjologiczne. (Religia – Kościół – moralność – wartości – godność ludzka – sens życia)*. Co składa się na treść tej oryginalnej w swej istocie książki, jaka jest jej struktura i jakie jest (może być) jej przeznaczenie?

Książka obejmuje problematykę religii, Kościoła, moralności, wartości, godności ludzkiej i sensu życia oraz śmierci i duchowości. Jej tytuł ten jest dość „zagadkowy” i może sugerować czytelnikowi różnorodność skojarzeń, jak i pytanie: czy Autor sam stworzył te aforyzmy i sentencje socjologiczne? A także pytanie o naukowy profil samej książki. Obawy te rozwiewa już autor przedmowy do książki, prof. KUL dr hab. Jan Szymczyk, który zaznacza, że „[...] Autor, parafrazując myśl Stanisława Jerzego Leca, stwierdza, że nie pisze aforyzmów, fraszek, sentencji itp., ale »tylko piszę siebie, swój naukowy pamiętnik«. Prezentowane teksty raczej nie mają charakteru aforyzmów w ich klasycznej formie (zwięzłe sformułowane, często jednozdaniowe), lecz są to rozbudowane myśli i refleksje. Tym samym nawiązują one do aforystyki uprawianej w tradycji niemieckiej jako wypowiedzi wielozdaniowych, skupionych na konkretnym problemie, układających się w pewne ciągi i dyskursy myślowe. Autor rzeczony pracy jako dobrze przygotowany przewodnik zabiera nas w podróż do destynacji stanowiących przedmiot Jego naukowych zainteresowań. Doświadczamy podczas tej wyprawy-lektury omawianej książki gruntownego znanstwa przedmiotu ze strony Księdza Profesora. Ocena ta w szczególności odnosi się do takich dyscyplin, jak: socjologia religii, socjologia moralności, socjologia wartości i norm. [...] W prezentowanej pracy mamy do czynienia z treściami »wydobytymi« z dorobku naukowego Księdza Profesora, czyli z tego, co zostało zawarte w Jego 60 książkach i w setkach artykułów. Aforyzmy, myśli

i sentencje Autora zapraszają – z perspektywy socjologii – do podążania w stronę świata religii, moralności i wartości w zmieniającym się ustawicznie społeczeństwie. [...] Autor przy pomocy wybranych metod i form wypowiedzi objaśnia w sposób klarowny pojęcia używane w dyskursie socjologicznym. Aplikowane sentencje czy aforyzmy pomagają Księdzu Mariańskiemu w przemyśleniach nad złożoną rzeczywistością religijną czy moralną. [...] Ten uporządkowany zbiór aforyzmów, sentencji, maksym i złotych myśli lubelskiego socjologa obejmuje tematykę dosyć obszerną, ale skoncentrowaną na ważnych kwestiach socjologicznych i nierzadko filozoficznych (np. sens życia, zjawisko śmierci). Dlatego wiele refleksji Autora można uznać za pomocne w budowie życiowej mądrości potencjalnego Czytelnika. [...] Aforyzmy czy sentencje Autora nie są tylko czczą zabawą intelektualną, ale jawią się jako narzędzie wyrazu myśli o poważnym i głębokim charakterze. Socjologiczne refleksje Księdza Mariańskiego nie tylko uczą, ale zachęcają czy wręcz prowokują do dalszych przemyśleń o charakterze epistemologicznym, moralnym, aksjologicznym itp.” (s. 7–9).

We własnym wstępie do książki ks. prof. Janusz Mariański również jasno zaznacza: „Z opisanych sentencji, myśli i aforyzmów wyłania się mój pogląd na socjologię religii i socjologię moralności oraz sposób uprawiania tych dwóch subdyscyplin socjologicznych. Aforyzmy, sentencje, maksymy, myśli i refleksje przywoływane w tym opracowaniu mają do pewnego stopnia charakter instruktażowy, o niezbyt dużej sile ekspresji. Może być to opracowanie potraktowane jako quasi mini-podręcznik socjologii religii i socjologii moralności. Bez penetrowania wielu moich książek i artykułów, czy szerzej dzieł z polskiej literatury socjologicznej tu można zapoznać się z podstawową wiedzą socjologiczną na ten temat” (s. 11). Następnie Autor przytacza różne ujęcia pojęcia aforyzmu i omawia charakterystykę aforyzmów definiowanych przez ich znawców i badaczy. Eksponując własne podejście do terminu „aforyzm” wskazanego w tytule książki, zaznacza: „[...] Teksty zamieszczone w tej książeczce – w świetle tych kryteriów – aforyzmami nie są. Są to raczej myśli, sentencje, maksymy, definicje, sądy wartościujące, pouczenia, krótkie konstatacje itp., wyrwane z szerszego kontekstu treściowego (fragmenty szerszych całości), aforyzmopodobne teksty czy o aforystycznej proveniencji” (s. 12–13). Dalej Autor pisze: „Niektóre z zamieszczonych tu tekstów mają charakter sentencji” (s. 14) i ukazuje różne ujęcia znaczenia tego terminu. „Jeszcze inne teksty zamieszczone w tej książeczce mają charakter złotych myśli czy pouczających maksym. Złota myśl to »zwięzłe sformułowanie, zaczerpnięte najczęściej ze znanych utworów, o charakterze sentencji czy aforyzmów, zawierające jakieś prawdy moralne lub praktyczne (prakseologiczne)«”.

Rekomendując własną książkę, ks. prof. Janusz Mariański pisze: „[...] Niniejsza książka ma za zadanie przedstawić Czytelnikowi w zwięzłej formie, czym jest socjologia religii i socjologia moralności oraz socjologia wartości i norm, jak ją prezentuję w szerokiej formie w swoich ponad 60 książkach i w setkach artykułów. Wybrane teksty (wypisy) zostały zgrupowane w szesnastu rozdziałach: I – Socjologia religii jako nauka o faktach religijnych (s. 23–36); II – Socjologia moralności jako nauka o faktach moralnych (s. 37–60); III – Socjologia wartości i norm (s. 61–80); IV – Sekularyzacja i desekularyzacja w społeczeństwie ponowoczesnym (s. 81–108). ; V – Nowa duchowość z perspektywy socjologicznej (s. 109–130); VI – Religia i religijność – aspekty socjologiczne (s. 131–154); VII – Wiara i wierzenia – ujęcie socjologiczne (155–178); VIII – Praktyki religijne w procesie przemian (179–198); IX – Parafia w kontekście społecznym (s. 199–222); X – Kościół katolicki w kontekście społecznym (s. 223–242); XI – Moralność religijna w uwarunkowaniach społecznych (s. 243–268); XII – Godność ludzka jako wartość społeczno-moralna (s. 269–290); XIII – Socjologia a sens życia, cierpienia i śmierci (s. 291–322); XIV – Wychowanie religijno-moralne (s. 323–340); XV – Przyszłość religii i Kościoła – kontekst socjologiczny (s. 343–358); XVI – Varia (s. 359–366); Nota bibliograficzna (s. 367–370)” (s. 18–19).

Na końcu książki znajdujemy też swoiste podsumowanie myśli stanowiących jej treść oraz próbę oceny merytorycznej i metodologicznej wartości poznawczej i trafności wyboru elementarnych pojęć, problemów i zagadnień socjologii religii, socjologii moralności oraz socjologii wartości i norm, opracowane przez prof. Uniwersytetu Śląskiego dr. hab. Marka Rembierza, zatytułowane *Memoriae causa scripsi. Socjologia do sztambucha, czyli Janusza Mariańskiego ekspresja myśli socjologicznej* (s. 371–408). W spojrzeniu tym nietrudno dostrzec wysoką ocenę wartości i ważnej pozycji tej książki w polskiej socjologii religii i religijności, socjologii moralności, socjologii wartości i norm, z którą trudno byłoby się nie zgodzić, mimo iż została ona zbytnio emocjonalnie ujęta.

Bez wątplenia oceniana książka ks. prof. Janusza Mariańskiego zasługuje na uwagę z następujących powodów: 1) jest ona oryginalnym naukowym dziełem, nie spotykanym dotąd w literaturze z zakresu socjologii religii i religijności, socjologii moralności i socjologii wartości i norm, jak i pozostałych zagadnień socjologicznych i humanistycznych; 2) została profesjonalnie opracowana pod względem treści poszczególnych rozdziałów, jak i w aspekcie metodologicznym, przez co jest ważnym źródłem wiedzy socjologicznej i wzorów postępowania naukowego dla innych, zwłaszcza młodych, badaczy religijności i moralności ludzi; 3) jest ona typem podręcznika do socjologii religii, moralności i wartości, w którym adepci socjologii i już ukształtowani socjologowie znajdą dobrze zdefiniowane podstawowe pojęcia, problemy i zagadnienia z zakresu tych dziedzin socjologii. Korzystanie z tych pojęć ułatwiłyby zapewne dołączone przypisy wewnętrzne wskazujące dokładnie ich źródło (miejsce, rok i strony), ale zabrakło ich przy omówieniu odautorskim. Wprawdzie na końcu książki Autor wskazuje w nocie bibliograficznej 30 swoich prac, w których znajdują się te pojęcia (aforyzmy, myśli, sentencje i refleksje socjologiczne), jednak one nie ułatwiają pracy własnej (lektury), a tym bardziej przy zastosowaniu ich w innych opracowaniach naukowych, gdzie są wymagane takie przypisy. Publikacje wskazane w nocie bibliograficznej mogą służyć za ledwie jako źródło podręczne; zwłaszcza dotyczy to przywoływanych tu przez Autora prac innych socjologów polskich i obcych; 4) książka została napisana zrozumiałym, poprawnym i komunikatywnym językiem socjologicznym, który zachęca do wytrwałej lektury poszczególnych jej części. Zapewne sięgną po nią liczni socjologowie oraz reprezentanci innych nauk społecznych i humanistycznych zajmujący się religijnością i moralnością ludzi, ich nastawieniem do wartości i norm etycznych. Do posiadania tej książki zachęca także jej estetyczne wydanie przez Wyższą Szkołę Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie.